

ZBORNİK O STOGODIŠNJI ŠEGRTA HLAPIĆA

"Šegrt Hlapić" od čudnovatog do čudesnog. Zbornik radova. Ur. Berislav Majhut, Smiljana Narančić Kovač, Sanja Lovrić Kralj. Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti. Ogranak Matice hrvatske Slavonski Brod, Zagreb – Slavonski Brod, 2015.

Stota obljetnica objavljivanja klasičnoga romana hrvatske dječje književnosti iz pera naše najpoznatije i najprevođenije spisateljice Ivane Brlić-Mažuranić obilježena je međunarodnom znanstvenom konferencijom *Od čudnovatog do čudesnog*, koja se održala od 17. do 20. travnja 2013. godine u Zagrebu i Slavanskom Brodu. Konferencija je bila središnji i najvažniji događaj cjelovite nacionalne proslave stogodišnjice *Šegrta Hlapića*, koju je inicirala, organizirala i koordinirala Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti (HIDK). Važno je istaknuti i da je samu konferenciju HIDK organizirala u suradnji s Hrvatskom akademijom znanosti i umjetnosti, Društvom hrvatskih književnika, Gradom Slavanskim Brodom, Ogranakom Matice hrvatske u istome gradu te s Agencijom za odgoj i obrazovanje. Dvije su godine bile potrebne da i zbornik radova ugleda svjetlo dana, no s obzirom na njegovu 821 stranicu znanstvenih i stručnih radova i studija uistinu možemo reći da ga je vrijedilo čekati.

Urednici su to obilje materijala podijelili u 3 temeljna poglavlja – I. dio: "O Hlapiću" (radovi su raspoređeni u sljedeće cjeline: "Kritičko-teorijske perspektive", "Povijesne perspektive", "Stilski i jezični aspekti", "Prijevodi" i "Hlapićeve preobrazbe"), II. dio: "S Hlapićem" (cjelina: "U nastavi književnosti i jezika") i III. dio: "Oko Hlapića" (cjeline: "Ivana Brlić-Mažuranić i književnopovijesni kontekst", "I druge teme"). Predgovor troje urednika, napisan u rujnu 2015., predstavlja osnovne zamisli kojima su se vodili pri izboru radova uključenih u *Zbornik* kao i sam njihov sadržaj.

Polazeći od teze da je stogodišnje putovanje *Šegrta Hlapića* tijekom povijesti hrvatske književnosti i kulture uistinu čudesno jer ni priča ni izričaj romana nisu nimalo ostarjeli, urednici ističu impresivan broj sudionika konferencije (80) i radova koji su, svaki na svoj način i iz svoga aspekta, imali nešto novo reći o *Hlapiću*, pokazujući kako je taj još uvijek jedinstveno djelo hrvatske (ne samo!) dječje književnosti. Plenarna predavanja s konferencije uključena su u poglavlje "Uvodna razmatranja". Riječ je najprije o predavanju akademika Dubravka Jelčića pod naslovom "Prigodna riječ o stogodišnjici", zatim ravnatelja Instituta za istraživanje dječje književnosti na Goetheovu sveučilištu u Frankfurtu Hans-Heina Ewersa pod naslovom "Children's Literature in Europe at the Start of the 20th century and the Intellectual Place of Ivana Brlić-Mažuranić's Children Story 'Čudnovate zgone Šegrta Hlapića'". Slijede radovi Vinka Bešića "Od teksta do konteksta: kritičko čitanje djela Ivane Brlić-Mažuranić" i Bettine Kümmerling-Meibauer "Childhood and Modernist Art". Svi su prilozi u ovoj cjelini zamišljeni kao osiguravanje potrebnoga konteksta za ostala istraživanja u zborniku. Hans-Hein Ewers u svom eseju prikazuje kulturni kontekst i ideje vodilje obrazovne reforme u Europi početkom 20. stoljeća i pregled trendova u dječjoj književnosti toga vremena. Vinko

Brešić daje povijesni pregled nastojanja da se objave autoričina sabrana djela, a Bettina Kümmerling-Meibauer opisala je širi europski kontekst vremena u kojem je nastao roman I. Brlić-Mažuranić, s posebnim osvrtom na umjetničke pokrete početkom 20. stoljeća i njihovu ulogu u nastanku dječjih knjiga.

Prvi dio, "O Hlapiću", u cjelini "Kritičko-teorijske perspektive" donosi 8 radova. Peter Svetina smješta roman u kontekst vremena i prostora nastanka, u Austro-Ugarsku Monarhiju, posvećujući pozornost pitanju autoriteta s obzirom na norme građanskoga društva toga vremena i odnos prema radu. Unatoč postojanju skepse prema autoritetu, on se na kraju romana ipak vraća odraslim likovima, kako to norme i zahtijevaju. Smiljana Narančić-Kovač istražuje razine intertekstualnosti *Šegrta Hlapića* koje svjedoče o usmjerenosti na raznoliku čitateljsku publiku i o književnoumjetničkoj suptilnosti djela iz kojih se iščitava njegova trajna vrijednost. U analizi se primjenjuju metodološki obrasci razlikovanja vrsta interteksta Wilkie-Stibbsa (2004.) i taksonomija prethodnih tekstova Johna Stephensa (1992.). Vladimira Rezo pod naslovom "Prostor u *Čudnovatim zgodama Šegrta Hlapića*" iščitava roman kao roman ceste (kretanja) i roman prostora. Dolazi do spoznaja da se Hlapićevo lutanje odvija po nemapiranom prostoru, topografski ispražnjenom, s razmještenim sporadičnim spacijalnim hvatištima. Posebnu pozornost posvećuje heterotopiji sajma i njoj subordiniranoj heterotopiji cirkusa. Sanja Vrcić-Mataija i Vesna Grahovac-Pražić ispituju pojavnost, funkcionalnost i raznovrsnost poredbe u *Hlapiću*, kao izraza višestruke figurativnosti pripovjednoga stila te kao važnih signala povezanosti sintaktičke i semantičke strukture romana. Pod naslovom "Performativni identiteti u *Čudnovatim zgodama Šegrta Hlapića*" Danijela Marot Kiš i Nikolina Palašić analiziraju postupke pomoću kojih se formiraju pojedini karakteri kao književni likovi i kao nositelji socijalnih uloga. Otkrivaju načine na koje se u mogućem svijetu književnoga djela ponavljanim činovima formiraju prepoznatljivi identitetski obrasci, odnosno strategije koje mogu proizvesti društveno prihvaćena značenja. Željka Flegar u radu "The great literary improvisers" tipologiju improvizacijskoga kazališta primjenjuje u interpretaciji književnih djela tzv. zlatnoga doba dječje književnosti, u koje je uključen i *Hlapić*. Poslovice i aforizme u *Hlapiću* istražuje Svetlana Kalezić-Radonjić pod naslovom "Je li putnicima teško na putu? Filozofsko u romanu *Čudnovate zgode Šegrta Hlapića*". Cilj autorice bio je ukazati na utjecaj Friedricha Schillera na filozofske aspekte romana i njihovo prenošenje mladim čitateljima preko gnomskih oblika. Osnovne etičko-filozofske kategorije koje je rabila u obraćanju odraslima Ivana Brlić-Mažuranić rabi i u obraćanju djeci, ali dajući im drukčiju jezičnu konkretizaciju. Autorica zaključuje da Ivana Brlić-Mažuranić predstavlja najrjeđu skupinu pisaca – one koji predstavljaju točku susreta dječje i odrasle čitateljske publike. Ines Skelec u radu "Suptilan odmak od tradicionalnoga patrijarhalnog društva u *Šegrta Hlapiću*" prikazuje aktivnu ulogu Gite kao glavnoga ženskog lika u priči služeći se i spisateljčinih stavovima u autobiografskim zapisima, općim društvenim kontekstom u vremenu nastanka romana te žanrovskim konvencijama.

U cjelini "Povijesne perspektive" Ivan Bošković pod naslovom "Od 'rijetke i prerijetke naše prozne knjige' do kanonskoga romana hrvatske dječje književnosti – sto godina čitanja" kroz povijest kritičke recepcije romana dokazuje njegov uzorni kanonski status. Ana Batinić problematizira predrasude o inferiornosti dječje i

književnosti za mladež koje su bile uzrokom inhibiranja njezina književnoteoretskoga proučavanja i marginalizacije njezina korpusa u okviru književnopovijesnih sinteza. Rad pod naslovom "Ivana Brlić-Mažuranić u povijestima hrvatske književnosti – paradigma ili iznimka?" stoga pokazuje kako je književna znanost osvijetlila opus spisateljice u povijestima i pregledima hrvatske književnosti, kao i dječju književnost općenito, imajući na umu širi kulturno-povijesni kontekst razvoja odnosa između dječje i tzv. književnosti za odrasle u okviru nacionalnoga korpusa. Milena Mileva Blažić donosi komparativnu analizu *Hlapića* i *Kekeca* pod naslovom "Ivana Brlić-Mažuranić u europskom kontekstu: usporedna analiza *Šegrta Hlapića* (1913.) i Vandotova *Kekeca* (1918.)". Autorica u romanu i Vandotovim pripovijetkama pronalazi intertekstualne poveznice koje sežu sve do antike, arhetipske situacije i likove, motivsko-izgradbene analogije pri čemu se oba teksta nadovezuju na *Heidi* (1880./81.) Johanne Spyri. Jasna Ažman tematizira brodsko podrijetlo *Šegrta Hlapića* u jednako naslovljenom radu, dok Vjekoslava Jurdana i Irena Petrović doprinose pokušajem rekonstrukcije izvanknjiževnih predložaka za književne likove u romanu *Čudnovate zgrade šegrta Hlapića*.

Cjelina "Stilski i jezični aspekti" otvara se naslovom "Okvir za pripređivanje novoga izdanja romana *Čudnovate zgrade šegrta Hlapića* temeljena na rukopisu kao tekstološkome predlošku" autorice Jelene Vignjević. Opisujući jezično-političke okolnosti prvoga tiskanja romana, rad pridonosi razumijevanju jezika Ivane Brlić-Mažuranić i jezičnih izmjena napravljenih u prvotisku. Bernardina Petrović i Dunja Vranešević daju kvantitativnu raščlambu romana kojom se pouzdano i objektivno nadopunjuju kvalitativne raščlambe te se omogućuje višeslojno iščitavanje tektova uz otkrivanje suptilnih jezičnih i stilskih značajka. Slijedi rad "Uporaba računalnolingvističkih alata u istraživanjima obrazovne lingvistike na primjeru korpusne analize romana *Čudnovate zgrade šegrta Hlapića*" koji potpisuje troje autora: Lidija Cvikić, Katarina Aladrović Slovaček i Božo Bekavac. Premda kod učenika dobro prihvaćen, rezultati istraživanja čitalačke pismenosti, odnosno analiza poteškoća u čitanju teksta, pokazuju odstupanja od kojih većina nastaje na leksičkoj razini, što se moglo protumačiti jezičnom arhaičnošću teksta, no autori u konačnici ne dolaze do takvoga zaključka budući da se početne pretpostavke o velikom broju arhaizama nisu potvrdile. Autori navode koje bi još čimbenike razumijevanja teksta bilo potrebno istražiti (npr. utjecaj duljine rečenica, stilska obilježenost reda riječi itd.). Jelena Vignjević i Vladimira Velički potpisuju rad "Sinonimičnost u romanu *Čudnovate zgrade šegrta Hlapića*", u kojem izdvajaju i analiziraju jezične jedinice u odnosu sinonimije usredotočujući se na njihovu tekstnu funkcionalnost i didaktičku opravdanost. Gordana Laco istražuje oznake mjesta i vremena u *Šegrta Hlapiću*, a Jelena Vlašić Duić i Elenmari Pletikos Olof govorne interpretacije *Šegrta Hlapića*.

U cjelini "Prijevodi" donosi se rad Darje Mazi-Leskovar "Translation of children's literature: an area of freedom of expression and pluralism or one of ideological censorship?" u kojem se otkriva da ciljni tekstovi slovenskih prijevoda nekoliko tekstova strane dječje književnosti i *Šegrta Hlapića* od 1945. do 1990. pogrešno tumače neke važne aspekte izvornika i postaju dokaz ideološke cenzure usmjerene na semiotičke znakove povezane s kršćanstvom. Martin Machata piše o prijevodu i prevođenju *Čudnovatih zgrada šegrta Hlapića* na slovački, a Iris Šmidt Pelajić autorica je priloga "Kako likove romana o šegrta Hlapiću zovu čitatelji

njemačkoga govornog područja". Dragica Haramija donosi rad "Književna djela Ivane Brlić-Mažuranić u slovenskom prijevodu", a Luca Szabó "Children's books in the Austro-Hungarian Monarchy: the adventures of Hlapić and Csalavér". Mirko Dujčić istražuje rasprostranjenost prijevoda *Hlapića* i *Priča iz davnine* u knjižnicama izvan Hrvatske i njihovih posudbi, nakon čega slijedi cjelina "Hlapićeve preobrazbe".

Prvi je rad Berislava Majhuta "Na što danas mislimo kad kažemo 'šegrt Hlapić': sintagma 'šegrt Hlapić' u hrvatskim novinama 2005. – 2011." Razlikujući upotrebu sintagmi koje upućuju na književno djelo od onih koje upućuju na književni lik, u radu se nastoji odrediti širina semantičkoga polja i vrijednosna orijentacija iskaza. Autor dolazi do zaključka o slaboj koreliranosti hrvatskih medija s društvom i kulturom. Corinna Jerkin istražuje semantička pražnjenja Hlapićeve imena u animiranome filmu u radu pod naslovom "Onomastičke zgode šegrta Hlapića", a tematiku ove cjeline produbljuje i nadovezuje se na prethodni rad Tihomira Englera i Krunoslava Mikulana "O procesima (pre)semantizacije Hlapićeve lika u novim medijima". Diana Zalar i Tea Sesar doprinose istraživanjem radiodrame *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* u radu "Izazov medija – Šegrt Hlapić iz CD-playera". Dramskim adaptacijama bavi se završni rad u ovoj cjelini, autorica Dragice Dragun i Jasminke Mesarić – "Čudnovate zgode šegrta Hlapića na kazališnim pozornicama".

Drugi dio Zbornika, "S Hlapićem", otvara se cjelinom "U nastavi književnosti i jezika", gdje Ivana Milković istražuje prisutnost teksta *Šegrta Hlapića* u hrvatskim čitankama za niže razrede osnovne škole, kako glasi i naslov njezina rada. Irena Krumes Šimunović i Gordana Potnar Matković pišu o komunikacijsko-funkcionalnome pristupu *Šegrta Hlapiću* u suvremenoj nastavi, a Marinko Lazzarich nastavlja cjelinu radom "Strip *Ivana između jave i bajke* kao alternativno nastavno sredstvo", u kojem tematiziraju korelaciju likovne umjetnosti i književnosti. Iz Croaticuma – Centra za hrvatski kao drugi i strani jezik čitamo rad triju autorica – Ane Grgić, Ranke Đurđević i Tanje Selak – "Čudnovate zgode šegrta Hlapića za razinu B1". U radu se raspravlja o prilagodbi teksta i njezinoj primjeni u nastavi hrvatskoga kao inoga jezika. Sljedeći rad tematski se naslanja na prethodni, pod naslovom "Čudnovate zgode šegrta Hlapića i neizvorni govornici hrvatskoga jezika na razini C1", autorice Milvije Gulešić Machata. Ana Tomić doprinosi radom "Neki mogući metodički pristupi romanu *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* Ivane Brlić-Mažuranić", a rad Tihomira Petrovića, pod istim naslovom, u središte stavlja pedagoški potencijal romana.

Treći dio, "Oko Hlapića", u cjelini "Ivana Brlić-Mažuranić i književnopovijesni kontekst" otvara se radom Štefke Batinić "Književni junaci i životni gubitnici – siročad u Hrvatskoj potkraj 19. i početkom 20. stoljeća". Slijedi rad koji otkriva jedan posve novi tekst hrvatske spisateljice, pod naslovom "*Jaga-baba na Haliću* – pronađeni rukopis Ivane Brlić-Mažuranić" autorice Andrijane Kos-Lajtman. Dubravka Zima zatim piše o Ivani Brlić-Mažuranić i adolescentskoj književnosti u jednako naslovljenom radu, a Sanja Grakalić Plenković komparativno pristupa autobiografskim tekstovima I.B.M. i George Sand ("*Dospijeće do pisanja* – autobiografski tekstovi Ivane Brlić-Mažuranić i *Povijest mog života* George Sand").

Cjelina "Priče iz davnine" donosi 7 radova. Prvi je "Etika i mitologija u *Pričama iz davnine* Ivane Brlić-Mažuranić" Marine Protrke Štimatec, zatim

rad Mirne Brkić Vučine "Vile u *Pričama iz davnine* Ivane Brlić-Mažuranić i u suvremenim narativima". Slijedi rad "O imenima u *Pričama iz davnine* Ivane Brlić-Mažuranić (Stribor, Regoč)" autorice Biljane Vidiček, a potom Kristine Giacometti "Od čudesnoga do fantastičnoga: dimenzije svjetova Ivane Brlić-Mažuranić i Nade Iveljić". Sljedeći rad je autorice Kornelije Kuvač-Levačić pod naslovom "Tematika majčinstva unutar modela ženskog pisma Ivane Brlić-Mažuranić". Jadranka Nemeth-Jajić pridonosi radom "Pismeno izražavanje učenika potaknuto književnim djelom Ivane Brlić-Mažuranić", a Tamara Turza-Bogdan i Nina Kovač radom "Recepcijske posebnosti i individualni doživljaj *Šume Striborove* i *Regoča* Ivane Brlić-Mažuranić u izvannastavnome čitanju". Zbornik se zatvara cjelinom "I druge teme", u kojoj nalazimo radove Roberta Bacalje ("Recepcija Frana Mažuranića u kritici moderne"), Tanje Habrle ("Žensko tijelo: pubertet, identitet, menstruacija"), Meline Lučić ("Osobni arhivski fondovi i specijalizirani arhivi na primjeru književnika") i Željke Sušić ("Edukacijsko djelovanje Tiflološkoga muzeja kao kohezivni element unutar društva"), nakon čega slijedi "Kazalo imena" i "Popis autora" te "Popis recenzenata" i "Kazalo".

Iz svega je vidljivo da su urednici *Zbornika* izborom radova nastojali pokriti što je više moguće različitih pristupa (književnopovijesnih i teoretskih, interdisciplinarnih, metodoloških, metodičkih itd.) ovom kanonskom romanu hrvatske književnosti, ali i cjelokupnom djelu Ivane Brlić-Mažuranić. Dokazali su time svoju osnovnu tezu, ideju vodilju čitavoga skupa i predstavljenu "Predgovorom" – da je riječ o djelu čija stogodišnjica nije bila tek prilika da ga se izvuče iz zaborava jer ono uistinu i dalje živi u recepciji svojih suvremenih čitatelja i interpretatora.

Kornelija Kuvač-Levačić